

FREDERIK EN ELISABETH VAN DE PALTS IN RHENEN

De 14e april van het jaar 1629 kregen de staten van Utrecht een verzoek te behandelen dat hun eerst mondeling werd overgebracht door Godard van Reede, heer van Amerongen. Hij trad op namens Frederik V van de Palts, de verdreven koning van Bohemen, die na één jaar koningschap zijn land had moeten ontvluchten en nu in de Nederlanden betere tijden afwachtte. Met zijn oom Maurits en Frederik Hendrik zocht hij nu en dan soelaas in een jachtpartij in de omgeving van Rhenen. De prinsen van Oranje plachten bij die gelegenheden te logeren in het oude rhenense, aan St. Agnes gewijde nonnenklooster, dat, in de schaduw van de Cunerakerk, gedurende een paar eeuwen vrome vrouwen onderdak verschaft had. 1).

Sinds de hervorming deelde het convent het lot van alle kloosters in het Sticht: de staten hadden het beheer overgenomen, er werden prebendes uitbetaald aan adellijke jonkvrouwen en dochters van magistraatspersonen, terwijl de echte kloosterzusters langzaam uitstierven. In 1629 woonden er nog een paar als levende herinnering aan een voorbije tijd in het bouwvallig geworden klooster, waar ook de vertegenwoordiger van de nieuwe geestesrichting, de predikant, zijn woning had. En dan bleef er nog genoeg ruimte over om de stadhouder te herbergen na een vermoeiende jacht op de Heimenberg.

En nu komt, in 1629, het verzoek van de Winterkoning ter tafel. Hij wil het convent kopen, want hij heeft het plan opgevat hier een paleis te bouwen om er zo nu en dan „verandering van lucht” te zoeken, „vooral in tijden dat de pest heerst”. De staten zijn niet bepaald enthousiast, ze bieden Z.M. het vrije gebruik van het klooster aan, maar na veel onderhandelen geven ze tenslotte aan Frederiks wens toe en offeren zij hem het hele complex, gratis. Alleen als hij het paleis zou willen verkopen, moet er f 10.000,— betaald worden. Het klooster wordt afgebroken en aan de voet van de toren bouwt de haage architect Barthold van Bassen het „Koningshuis” 2). Het wordt gedeeltelijk gestoffeerd door de staten, er hangen schilderijen van Moreelse en Savigny.

Frederik zelf beleeft niet veel plezier van zijn nieuwe aanwinst. In 1632 voegt hij zich bij Gustaaf Adolfs zegevierend leger en sterft een paar weken na het sneuvelen van de zweedse koning. Zijn vrouw blijft achter met tien kinderen.

Zij is van ander maaksel dan de niet zeer begaafde zwakke Frederik. Een engelse prinses — Elisabeth Stuart — mooi en hartveroverend als haar grootmoeder Mary Stuart. Gewoonlijk is ze bedolven onder de schulden, telkens moeten de staten bijspringen, haar zoons verschaffen haar (op één, Robert, na) niet veel vreugde, haar begaafde

1) Dr. W. van Iterson „Het Rhenense Agnietenconvent en zijn onderaardse gangen” in Jaarboek van Oud-Utrecht, 1952.

2) Dr. H. E. van Gelder „Iets over Barthold van Bassen ook als bouwmeester van het Koningshuis te Rhenen”, Bull. Ned. Oudh. Bond 1911.

dochters verlaten haar . . . ze blijft moedig, vrolijk zelfs, ontembaar. Na de engelse restauratie van 1660 kan ze eindelijk naar haar vaderland terugkeren, maar sterft al in 1662.

Vooraf in de eerste tijd na 1632 brengt ze de zomers dikwijls in Rhenen door. Later correspondeert ze o.a. met de rhenense magistraat over de slotbewaarder, de „kastelein”, die ze, nogal temperamentvol, van diefstal en verwaarlozing beschuldigt en voor wie de regeerders van Rhenen vergeefs pleiten.³⁾ Ook moet de magistraat eens proberen te verhinderen dat haar crediteuren beslag leggen op de inboedel van het paleis.

Aan deze periode in de historie van het oude Rhenen is de tentoonstelling gewijd, die van heden tot oktober in het Streekmuseum te Rhenen wordt gehouden. Heel wat stukken op Frederik en Elisabeth betrekking hebbende zullen geëxposeerd worden in het museum dat, dank zij de jarenlange toewijding van de conservator, de heer Buré, toch al alleszins een bezoek waard is. O.a. zal er een portret van Elisabeth van Gerard Honthorst te bewonderen zijn uit het bezit van H. M. de Koningin uit Huis ten Bosch en het huwelijkscontract van Frederiks ouders (Frederik IV en Louise Juliana van Oranje) uit het Koninklijk Huisarchief.

De samenstellers hopen op veel belangstelling van de zijde van Oud-Utrecht.

ALEID VAN DE BUNT

³⁾ Brief van Elisabeth aan de magistraat van Rhenen in antwoord op hun schrijven van (gemeente archief Rhenen).

VONDSTEN EN RESTAURATIES IN UTRECHT

(Zie tekening pag. 46-47)

Catharijnesingel 49/50. Temidden van de overwegend laat 19de eeuwse en 20ste eeuwse bebouwing langs de Catharijnesingel staat — op dit ogenblik — nog één huis, dat kennelijk uit een iets vroegere periode dateert.

Het huis Catharijnesingel 49/50 is met zijn zeven traveeën brede voor-gevel, geleed door een dorische pilasterorde, een uitstekend voorbeeld van vroeg 19de eeuwse architectuur.

Het is niet mogelijk gebleken, het huis precies te dateren. Op de stadsplattegrond van 1838¹⁾ komt het nog niet voor, op een van ca 1845²⁾ wel, we kunnen het bouwjaar dus op ca 1840 stellen.

¹⁾ Kaart van N. van der Monde, 1838, (gem. archief Utrecht).

²⁾ Bijwerking van onder ¹⁾ genoemde kaart door W. C. J. Bollaan, ca 1845 (gem. archief Utrecht).